

Altres actes a l'UCE

L'eix mediterrani: Camins comunicatius

Univers BERTRANA i DIAZ

Andorra constitueix una figura excepcional en el seu entorn geogràfic pirinenc. Amb una població relativament petita, d'uns 76.000 habitants, el Principat d'Andorra és un microestat amb nou editorials professionals, tres diaris, quatre grups privats de comunicació que es dediquen a la ràdio comercial, una corporació pública de ràdio i televisió i unes quantes revistes de periodicitat variada. Tot plegat, en un microestat on el català és la llengua oficial, conforma un espai de comunicació propi, però alhora, molt interrelacionat amb l'exterior. És natural, doncs, plantejar-se la qüestió de com hauria de ser idealment aquesta relació del sistema comunicatiu andorrà amb el seu entorn, especialment amb el domini lingüístic del català, i quin paper hauria de jugar en la configuració d'un espai comú.

Abans, però, considerem necessari rescatar de l'oblit el paper fonamental que ha jugat històricament la discreta gent de les valls d'Andorra en la salvaguarda d'un patrimoni cultural comú i en el manteniment de vincles comunicatius amb la resta de territoris de parla catalana en les èpoques més difícils. Des d'haver imprès centenars de milers de llibres en català durant els anys de la repressió franquista fins a haver portat la nostra llengua al Festival d'Eurovisió, passant per haver creat el diari que va servir d'inspiració a l'*Avui*, les editorials i els mitjans de comunicació del Principat d'Andorra han acompanyat històricament la nostra llengua a través de les adversitats. No es diu prou, per exemple, que els llibres van ser el producte andorrà més exportat en camions per la frontera del riu Runer durant els anys seixanta, per damunt del bestiar i de la fusta, segons les estadístiques del comerç exterior espanyol de l'època. La indústria editorial havia crescut amb tanta embranzida que entre el 1956 i el 1973 els llibres impresos a Andorra van arribar a ser la mercaderia que més hi transitava. Suplint el retard tecnològic, les dificultats de subministrament i la persecució de la llengua catalana sota la dictadura de Francisco Franco, les editorials andorranes –i una impremta de les més modernes d'Europa, amb més de setanta treballadors– es van dedicar gairebé exclusivament a l'exportació. Obres d'autors crítics amb el règim, com Manuel Vázquez Montalbán o mossèn Josep Dalmau, memòries

d'exiliats republicans, o la primera edició popular de la Bíblia en català, van poder així ser difoses a gran escala.

Els èxits més importants d'Editorial Casal i Vall, per exemple, van arribar arran de la seva estreta col·laboració amb l'Abadia de Montserrat: el *Nou Testament* (1961), amb un tiratge de 40.000 exemplars, i posteriorment, la popular *Bíblia de Montserrat* (1970), que va esdevenir el *best-seller* de la casa amb cinc reedicions. Els tallers gràfics de Casal i Vall també van esquivar la persecució franquista imprimint per encàrrec de l'editor Antoni López i Llausàs (Edhasa) diverses de les reedicions del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra (de 1962 a 1968), a més de la *Gramàtica catalana* de Josep Miracle, inicialment per compte d'Editorial Erosa. I què dir, per esmentar un altre exemple de l'àmbit editorial, de les obres de l'incansable divulgador cultural Esteve Albert i Corp, publicades ja sigui per Editorial Andorra com pel seu propi segell, Edicions Pirene, també radicat al Principat.

En l'àmbit de la premsa periòdica, l'aparició del diari *Poble Andorrà*, el 1974, també va tenir un ressò especial a Catalunya, i figura com una fita significativa en la història de la premsa en llengua catalana pel fet d'haver estat un precedent en la recuperació de la premsa diària en català després de la dictadura. Emparament-se en la seva pròpia legalitat, Andorra va ser el país on va sortir per primer cop des del 1939 un diari íntegrament en llengua catalana i va afegir un cert impuls, pel seu caràcter exemplificador, a la campanya de subscripcions que va culminar amb l'aparició del diari *Avui*, a Barcelona, el dia de Sant Jordi del 1976.

Pel que fa a la radiodifusió, la vocació de país exportador de ràdio en català es va fer palesa de seguida a Andorràdio (posteriorment rebatejada Ràdio de les Valls, i més endavant Sud Ràdio) des dels inicis de l'emissora cap a l'any 1959, amb el locutor Pere Nin, i un espai en català: *Glossari andorrà*, a càrrec de Josep Fontbernat, il·lustre exiliat republicà. La primera edició del programa, per cert, es titulava *Pau Casals a Prada de Conflent*. Durant un temps, la de Fontbernat va ser una de les escasses veus catalanes a la ràdio, motiu pel qual els seus comentaris culturals i d'actualitat eren molt escoltats a Catalunya. També va realitzar, entre d'altres, la sèrie *Toc d'oració*, adaptació de l'obra poètica *El testament d'Amèlia* de Maria dels Àngels Vayreda, que es va emetre en horari nocturn. Amb moltes dificultats a causa de la censura ambient, el *Glossari* es va mantenir fins a l'any 1972. A l'emissora degana, Ràdio Andorra, de la seva banda, el 1971 s'hi va introduir una primera crònica andorrana de deu minuts en català: *Recull d'Andorra*, a càrrec de Rossend Marsol (*Sícoris*), que es va mantenir en antena fins al 1975. Amb la rivalitat per les potències d'emissió –fins a 900 kW–, el senyal de les ràdios andorranes podia arribar amb una certa facilitat a l'altra riba del Mediterrani.

Així, doncs, per petita que es pugui considerar, la contribució d'Andorra, des del punt de vista mediàtic, al desenvolupament d'un espai comunicatiu comú més enllà de les seves fronteres, ve de molt lluny. Cert és que l'estat andorrà i les seves estructures de comunicació i cultura gaudeixen d'una plena presència a les organitzacions i tractats internacionals relacionats amb la producció textual o audiovisual, cosa que els dona una dimensió supraestatal. I a escala euroregional, Andorra també és membre de ple dret del consorci de la Comunitat de Treball dels Pirineus (CTP). Això no obstant, els mitjans de comunicació andorrans, per les seves característiques pròpies, estan intrínsecament relacionats en el seu dia a dia, sobretot, amb l'espai català de comunicació.

Per posar alguns exemples gràfics, l'empresa editora del *Diari d'Andorra* ja s'integrava l'any 2001 al naixement de l'ara desapareguda Coordinadora de Mitjans (Comit), una societat creada amb l'objectiu –fallit– de consolidar un projecte de diari nacional per edicions, entenent que cada capçalera havia de ser la porta territorial del projecte. El primer pas en aquest sentit va ser la recuperació d'un setmanari únic per a totes les capçaleres, el *Presència*, aleshores suplement del diari *El Punt*, que continua distribuint-se els diumenges com a suplement del *Diari d'Andorra*. Un dels seus competidors, *El Periòdic d'Andorra*, tot i no pertànyer al Grupo Zeta des del 2010, manté un vincle de col·laboració tècnica amb *El Periòdic de Catalunya*: ambdós es distribueixen als quioscos andorrans de manera conjunta segons un acord que inclou també l'ús de la rotativa del grup a Parets del Vallès. *El Periòdic d'Andorra* també és conegut per publicar en línia els sondejos preelectorals fora de termini no permesos a l'estat espanyol. El diari *Ara*, de la seva banda, com reprement l'antiga aspiració d'un diari català amb capçaleres múltiples, compta actualment amb una edició digital andorrana. A més, l'especial *Ara Andorra* apareix periòdicament en paper, encartat en l'edició general del diari. D'altres exemples d'imbricació podrien ser l'Associació de Mitjans d'Informació i Comunicació (AMIC, abans ACPG), de la qual formen part alguns mitjans andorrans, o l'emissora Andorra 1 Ràdio Flaixbac, creada l'any 1997 de la mà del grup català de Miquel Calçada i Carles Cuní.

Amb tot, el vaixell insígnia de l'entorn comunicatiu d'Andorra, per la importància dels recursos que mobilitza, és Ràdio i Televisió d'Andorra (RTVA). No hem d'oblidar que, després d'un llarguíssim procés per ser membre de ple dret de la Unió Europea de Radiodifusió (UER), RTVA va competir a les semifinals del Festival de la Cançó d'Eurovisió en sis edicions

consecutives, del 2004 al 2009, sempre amb cançons interpretades totalment o parcialment en català, cosa que va portar la nostra llengua a audiències multimilionàries. També va formalitzar el 2010 la seva adhesió a la Xarxa Audiovisual Local (XAL) a través de la signatura d'un acord de col·laboració que permetia sobretot a Andorra Televisió (ATV) accedir als serveis que la XAL posava a disposició de les entitats adherides, com l'agència de notícies XN, a més de tenir accés a la programació sindicada de la Xarxa de Televisions Locals (XTVL). La ràdio i la

televisió andorranes poden intercanviar des d'aleshores els seus continguts de producció pròpia amb la resta de l'actual Xarxa de Comunicació Local.

Hem de lamentar, tanmateix, que des de l'1 de juliol del 2016 Andorra Televisió hagi deixat d'emetre amb senyal propi a les comarques del Pirineu català. Arribava a l'Alta Ribagorça, els Pallars, l'Alt Urgell i la Cerdanya a través d'un múltiplex de la Televisió Digital Terrestre (TDT) catalana cedit en virtut d'un conveni de l'any 2010 en matèria de televisió transfronterera entre la Generalitat de Catalunya, el Govern d'Andorra i sis ajuntaments catalans. Malauradament, sembla que la part andorrana ha decidit deixar de sufragar-ne el cost, i en no renovar-se el contracte, produir-ne l'apagada. La notícia va en contra del que, al nostre entendre, seria precisament una fita desitjable: la reciprocitat de tots els canals de televisió en llengua catalana, vertebrant a les ones un paisatge audiovisual compartit. Amb la mirada posada al futur, ATV podria aspirar, no només a arribar a les comarques catalanes del Pirineu, sinó, més enllà, a les de la resta del territori de parla catalana, en un just intercanvi en l'esperit de la directiva europea anomenada "Televisió sense fronteres". Més encara, amb ambició de lideratge, i posats a expressar desitjos, podríem imaginar fins i tot la participació a la creació d'algun canal conjunt de difusió audiovisual a imatge del que representa ARTE per a l'eix francoalemany o TV5 Monde per a la Francofonia.

Univers Bertrana i Diaz,
professor i responsable de Comunicació a la Universitat d'Andorra

Nota

Intervenció a l'acte realitzat el 20 d'agost del 2016 dins la XLVIII Universitat Catalana d'Estiu, titulat "L'eix mediterrani: camins comunicatius".